

ปัญหาเขตอำนาจศาลในคดีผู้บริโภค*

Problems concerning Jurisdiction in Consumer Cases

อรรัมภา ไวยมุข (Awnrumpa Waiyamuk)**

มุกกระจ่าง จรณี (Mookkrachang Charani)***

ประลอง ศิริภูล (Pralong Siripool)****

รัชณี แดงอ่อน (Ratchanee Tang-on)*****

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาวิจัยทางเอกสาร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาเขตอำนาจศาลในคดีผู้บริโภคในระบบกฎหมายไทยที่เป็นอยู่ในปัจจุบันว่าสามารถอำนวยความสะดวกแก่ฝ่ายผู้บริโภคในการฟ้องคดีหรือต่อสู้คดีได้อย่างเพียงพอตามเจตนารมณ์ของกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคหรือไม่

จากการศึกษาพบว่า กรณีผู้บริโภคหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคเป็นโจทก์ฟ้องผู้ประกอบการธุรกิจนั้นเป็นกรณีที่ต้องใช้บทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งซึ่งกำหนดให้ผู้บริโภคในฐานะโจทก์สามารถเลือกฟ้องคดีต่อศาลซึ่งผู้ประกอบการธุรกิจในฐานะจำเลยมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาลหรือ ศาลที่มูลคดีเกิดขึ้นในเขตศาล ผลจากการตีความภูมิลำเนาและมูลคดีทั้งมูลสัญญาและมูลละเมิดอย่างกว้างขวางในกฎหมายไทย ทำให้ฝ่ายผู้บริโภคสามารถเลือกฟ้องคดีต่อศาลได้ในหลายท้องที่ อย่างไรก็ตาม เพื่อให้การคุ้มครองผู้บริโภคในกรณีนี้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะว่า พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ควรบัญญัติเขตอำนาจศาลให้ฝ่ายผู้บริโภคสามารถฟ้องผู้ประกอบการธุรกิจต่อศาลที่ผู้บริโภคมีภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่อยู่ในเขตศาลในขณะที่เข้าทำสัญญากับผู้ประกอบการธุรกิจหรือได้รับความเสียหายจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัยได้ด้วย

* วัตถุประสงค์ของบทความ คือ เพื่อเผยแพร่ผลงานวิจัย

** อาจารย์ ดร. ประจักษ์ภาควิชานิติศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Lecturer Dr., Law Department, Faculty of Political Science and Law, Burapha University.

awnrumpa@gmail.com

*** อาจารย์ ประจักษ์ภาควิชานิติศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Lecturer, Law Department, Faculty of Political Science and Law, Burapha University.

mookcharani@gmail.com

**** อาจารย์ ดร. ประจักษ์ภาควิชานิติศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Lecturer Dr., Law Department, Faculty of Political Science and Law, Burapha University.

pralong_siripool@yahoo.co.th

***** อาจารย์ ดร. ประจักษ์ภาควิชานิติศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Lecturer Dr., Law Department, Faculty of Political Science and Law, Burapha University.

ratchanee_tangon@hotmail.com

ในกรณีที่ฝ่ายผู้ประกอบการเป็นโจทก์ฟ้องผู้บริโภคเป็นจำเลยนั้น การที่มาตรา 17 พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ได้จำกัดสิทธิผู้ประกอบการในการเสนอคำฟ้องต่อศาลที่ผู้บริโภคมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาลได้เพียงแห่งเดียวนั้นส่งผลให้ผู้บริโภคที่มีได้อาศัยอยู่ ณ ภูมิลำเนาของตนเองไม่ได้รับการอำนวยความสะดวกตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย และยังไม่อาจใช้วิธีการโอนคดีตามมาตรา 6 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งได้ ส่วนการใช้ภูมิลำเนาเฉพาะการนั้นก็มีผลเพียงเอื้อประโยชน์ให้กับฝ่ายผู้ประกอบการเท่านั้น งานวิจัยมีข้อเสนอแนะว่าพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ควรบัญญัติรับรองสิทธิของผู้บริโภคในฐานะจำเลยที่จะยื่นคำร้องขอโอนคดีไปยังศาลอื่นๆ ได้ด้วยอย่างชัดเจน ได้แก่ ศาลที่มูลคดีเกิดขึ้นในกรณีคำฟ้องทั่วไป หรือศาลที่อสังหาริมทรัพย์ตั้งอยู่ในเขตศาลในกรณีคำฟ้องที่เกี่ยวข้องอสังหาริมทรัพย์

คำสำคัญ : เขตอำนาจศาล คดีผู้บริโภค การคุ้มครองผู้บริโภค

Abstract

The objective of this documentary research is to investigate current problems concerning the territorial jurisdiction of consumer cases in Thai legal system and whether it is able to provide adequate assistance, for consumers to proceed or defend a lawsuit, in compliance with the purpose of consumer protection laws.

The research found that, in the case where the consumer or person having the power to file a lawsuit on the consumer's behalf is the plaintiff against the business operator, in compliance with the civil procedure code of Thailand, the consumer, as the plaintiff, is entitled to file a case in court within the territorial jurisdiction of which the defendant is domiciled or the place where the cause of action occurred. Due to extensive legal interpretation of the cause of action and the term "domicile" in contract cases and tort cases in Thai legal system, the consumer is entitled accordingly to file a lawsuit in various territorial jurisdictions. Nevertheless, the research found that, in consideration of better and more efficient consumer protection, the consumer case procedure act, B.E. 2551 should allow the consumers to file a lawsuit in territorial jurisdiction of their domicile or residence in the time they entered into the contract with the business operator or where the damages arisen from unsafe goods.

In the case where the business operator is the plaintiff against the consumer, the section 17 of the consumer case procedure act stipulates that the business operator is entitled to submit a case only to the court within the territorial jurisdiction of which the consumer is domiciled. The consumer, who does not reside in their legal domicile, would thus suffer inconveniences, which is the opposition of the consumer protection law's purpose. Furthermore, the change of venue process, according to section 6 of Thai civil procedure code, cannot be proceeded. Special domicile, which allows the parties to determine other residence

than the legal domicile, would only benefits business operators. This research suggests that the consumer case procedure act should explicitly allow the consumer, as the defendant, to request for the change of venue, the process that transfers the case to other court, including the court where the cause of action occurred in general plaintiff or the court within the territorial jurisdiction of which the disputed immovable property is located in the plaintiff concerning immovable property.

Keywords: Jurisdiction, Consumer Cases, Consumer Protection

บทนำ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกที่สำคัญกับการคุ้มครองผู้บริโภค โดยบัญญัติถึงสิทธิของผู้บริโภคไว้ใน มาตรา 57 ว่า "สิทธิของบุคคลซึ่งเป็นผู้บริโภคย่อมได้รับความคุ้มครองทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ" ซึ่งมาตรา 4 พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 และแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2541 ได้บัญญัติรับรองสิทธิผู้บริโภคที่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย ไว้ 5 ประการคือ

- 1) สิทธิที่จะได้รับข่าวสารรวมทั้งคำพรรณนาคุณภาพที่ถูกต้องและเพียงพอ เกี่ยวกับสินค้าหรือบริการ
- 2) สิทธิที่จะมีอิสระในการเลือกหาสินค้าหรือบริการ
- 3) สิทธิที่จะได้รับความปลอดภัยจากการใช้สินค้าหรือบริการ
- 4) สิทธิที่จะได้รับความเป็นธรรมในการทำสัญญา
- 5) สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาและชดเชยความเสียหาย

ในส่วนของสิทธิประการที่ห้า กล่าวคือ "สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาและชดเชยความเสียหายนั้น" เป็นเรื่องที่ปฏิเสธไม่ได้ว่ามีความจำเป็นที่จะต้องสร้างกลไกเฉพาะที่สอดคล้องกับธรรมชาติของคดีผู้บริโภค* กล่าวคือ การลดกระบวนการขั้นตอนในการพิจารณาคดีให้ไม่ยุ่งยากซับซ้อนเท่าการพิจารณาคดีธรรมดา แนวคิดดังกล่าวได้รับการยอมรับในนานาประเทศและเอื้อให้ผู้บริโภคสามารถดำเนินการรักษาสีสิทธิของตนได้อย่างสะดวกและมีประสิทธิภาพมากขึ้น เนื่องจากอุปสรรคสำคัญในคดีผู้บริโภคคือ ผลที่คาดว่าจะได้รับการเรียกร้องสิทธิตามสัญญาของผู้บริโภคมักจะค่อนข้างน้อย ซึ่งหากเทียบกับต้นทุนในการเรียกร้องค่าเสียหายที่ต้องใช้เวลานาน รวมถึงค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีแพ่งที่สูง อาจไม่จูงใจให้ผู้บริโภคเรียกร้องสิทธิของตน โดยในปัจจุบันนี้ได้มีพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 กำหนดกระบวนการพิจารณาคดีผู้บริโภคขึ้นเป็นพิเศษ โดยมีเจตนารมณ์เพื่อลดต้นทุนให้กับผู้บริโภคในการเรียกร้องสิทธิของตน ทำให้ผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหายได้รับการแก้ไขเยียวยาอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในแง่ของความสะดวก รวดเร็ว ไม่ยุ่งยากซับซ้อน ประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายทั้งนี้เพื่อลดความเสียหายเปรียบตามธรรมชาติของนิติสัมพันธ์ระหว่างผู้บริโภคและผู้ประกอบธุรกิจการค้าในยุคปัจจุบัน รวมทั้งการจัดตั้งแผนกชำนาญพิเศษเพื่อพิจารณาคดีผู้บริโภคโดยเฉพาะในศาลฎีกา

* พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 3 บัญญัติว่า "คดีผู้บริโภค หมายถึง คดีแพ่ง ระหว่าง ผู้บริโภคกับผู้ประกอบธุรกิจซึ่งพิพาทกันเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ตามกฎหมายอันเนื่องมาจากการบริโภคสินค้าหรือบริการ"

พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ได้ให้คำจำกัดความ “ผู้บริโภค” ในมาตรา 3 ไว้เพียงว่า หมายถึง “ผู้บริโภคตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภค และให้หมายความรวมถึงผู้เสียหายตามกฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัยด้วย” ดังนั้นการตีความ “ผู้บริโภค” ตามนัยแห่งกฎหมายฉบับนี้จึงต้องทำการตีความนิยามคำว่า “ผู้บริโภค” ตามนัยของกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภค ซึ่งเป็นกฎหมายสารบัญญัติที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

- พระราชบัญญัติการคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2541 มาตรา 3 ได้ให้ความหมาย “ผู้บริโภค” ว่าหมายถึง ผู้ซื้อ หรือผู้ได้รับบริการจากผู้ประกอบธุรกิจ หรือผู้ซึ่งได้รับการเสนอหรือการชักชวนจากผู้ประกอบธุรกิจเพื่อให้ซื้อสินค้าหรือรับบริการ และให้หมายความรวมถึงผู้ซึ่งใช้สินค้าหรือผู้ได้รับบริการจากผู้ประกอบธุรกิจโดยชอบ แม้มิได้เป็นผู้เสียค่าตอบแทนก็ตาม หรือได้มาไม่ว่าด้วยประการใดๆโดยให้ค่าตอบแทนเป็นเงินหรือผลประโยชน์อย่างอื่น กล่าวคือ รวมไปถึงผู้บริโภคในความเป็นจริง (de facto consumer) ถึงแม้จะมีใช้คู่สัญญาโดยตรงกับผู้ประกอบธุรกิจก็ตาม

- พระราชบัญญัติขายตรงและการตลาดแบบขายตรง พ.ศ. 2545 มาตรา 3 ให้คำนิยาม “ผู้บริโภค” หมายความว่า “ผู้ซื้อหรือผู้ได้รับบริการจากผู้จำหน่ายอิสระตัวแทนขายตรง ผู้ประกอบธุรกิจขายตรง หรือผู้ประกอบธุรกิจตลาดแบบตรง หรือผู้ซึ่งได้รับการเสนอหรือการชักชวนจากผู้จำหน่ายอิสระ ตัวแทนขายตรง ผู้ประกอบธุรกิจขายตรงหรือผู้ประกอบธุรกิจตลาดแบบตรงเพื่อให้ซื้อสินค้าหรือรับบริการ”

- พระราชบัญญัติความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 มาตรา 4 ให้ความหมายว่าหมายถึง “ผู้ได้รับความเสียหายอันเกิดจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย” โดยในกรณีนี้ “ผู้เสียหาย” อาจเป็นได้ทั้งผู้บริโภคซึ่งเป็นคู่สัญญาโดยตรง ผู้บริโภคตามข้อเท็จจริงซึ่งอาจไม่ใช่คู่สัญญาโดยตรงกับผู้ประกอบธุรกิจ หรือแม้แต่ผู้เสียหายตามข้อเท็จจริงที่ไม่ใช่ทั้งผู้ซื้อสินค้านั้นเองก็ได้

ในส่วนของผู้ประกอบธุรกิจนั้น มาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ได้ให้นิยามว่า “ผู้ประกอบธุรกิจตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภค และให้หมายความรวมถึงผู้ประกอบการตามกฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัยด้วย” โดยในมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 บัญญัติให้ “ผู้ประกอบการ” หมายความว่า (1) ผู้ผลิต หรือผู้ว่าจ้างให้ผลิต (2) ผู้นำเข้า (3) ผู้ขายสินค้าที่ไม่สามารถระบุตัวผู้ผลิต ผู้ว่าจ้างให้ผลิตหรือผู้นำเข้าได้ (4) ผู้ซึ่งใช้ชื่อ ชื่อทางการค้า เครื่องหมายการค้า เครื่องหมาย ข้อความหรือแสดงด้วยวิธีใดๆ อันมีลักษณะที่จะทำให้เกิดความเข้าใจได้ว่าเป็นผู้ผลิต ผู้ว่าจ้างให้ผลิตหรือผู้นำเข้า

จะเห็นได้ว่าคดีผู้บริโภคหมายถึง คดีแพ่งที่คู่พิพาทฝ่ายหนึ่งเป็นผู้บริโภคและอีกฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ประกอบธุรกิจ โดยเป็นข้อพิพาทอันเนื่องมาจากการบริโภคสินค้าหรือบริการเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมาย โดยยึดเอาสถานะหรือความสัมพันธ์ระหว่างคู่ความเป็นเกณฑ์ในการพิจารณา ฝ่ายใดจะเป็นโจทก์หรือจำเลยไม่ใช่สาระสำคัญ นอกจากนี้พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคมิได้จำกัดขอบเขตไว้เฉพาะกรณีข้อพิพาทในคดีผู้บริโภคด้านสัญญาเท่านั้น แต่รวมถึงกรณีที่ผู้เสียหายเรียกร้องให้ผู้ประกอบการ รับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัยด้วย ซึ่งเป็นการใช้สิทธิเรียกร้องในมูลละเมิด มิใช่คู่สัญญา

เมื่อข้อพิพาทระหว่างผู้ประกอบการกับผู้บริโภคเกิดขึ้น ไม่ว่าฝ่ายใดจะอยู่ในฐานะโจทก์หรือจำเลย ในมูลละเมิดหรือมูลสัญญา คำถามที่เกิดขึ้นคือ กฎหมายว่าด้วยเขตอำนาจศาลของไทยที่บังคับใช้กับคดีผู้บริโภค อยู่ในปัจจุบัน สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ตามเจตนารมณ์ของกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค ที่ต้องการเอื้อต่อการใช้สิทธิเรียกร้องของผู้บริโภคหรือไม่

ขอบเขตการวิจัย

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาปัญหาเขตอำนาจศาลที่มีผลต่อการคุ้มครองผู้บริโภค ทั้งข้อพิพาทที่เกิดจากมูลสัญญาและมูลละเมิด โดยศึกษาเฉพาะคดีผู้บริโภคที่ไม่มีองค์ประกอบต่างประเทศเข้ามาเกี่ยวข้องและเฉพาะกรณีผู้บริโภคใช้สิทธิเรียกร้องดำเนินการด้วยตนเอง โดยไม่รวมถึงกรณีการฟ้องคดีแบบกลุ่ม (Class Action) หรือการดำเนินคดีโดยผู้มีส่วนฟ้องคดีแทนผู้บริโภค ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานของรัฐ คณะกรรมการสมาคมหรือมูลนิธิ ที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองผู้บริโภค

วิธีการวิจัย

ในการวิจัยนี้จะใช้วิธีการศึกษาวิจัยทางเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษาข้อมูลจากทั้งเอกสารชั้นปฐมภูมิของไทย ได้แก่ ตัวบทกฎหมายฉบับต่างๆ ได้แก่ พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2541 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ คำพิพากษาของศาลไทยเกี่ยวข้อง และจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ ตำรากฎหมาย บทความจากวารสารกฎหมาย วิทยานิพนธ์ งานวิจัยทางวิชาการต่างๆที่เกี่ยวข้อง เพื่อระบุประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในเรื่องเขตอำนาจศาลในคดีผู้บริโภคและนำเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวในกฎหมายไทย

สมมติฐานงานวิจัย

ในกรณีผู้บริโภคเป็นโจทก์ฟ้องผู้ประกอบการนั้น บทบัญญัติว่าด้วยเขตอำนาจศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งที่เปิดโอกาสให้ฝ่ายโจทก์เลือกฟ้อง ณ ศาลที่จำเลยมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาล และศาลที่มูลคดีเกิดขึ้น ประกอบกับการตีความนิยาม “มูลคดีเกิดขึ้น” อย่างกว้างขวางของศาลไทย ทำให้ฝ่ายผู้บริโภคสามารถเลือกดำเนินคดีกับผู้ประกอบการได้ในหลายท้องที่ แต่ในกรณีที่ผู้ประกอบการเป็นโจทก์ฟ้องผู้บริโภคนั้น การที่พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคในมาตรา 17 จำกัดเขตอำนาจศาลให้ฝ่ายผู้ประกอบการฟ้องผู้บริโภคได้เฉพาะต่อศาลที่ผู้บริโภคมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาลเท่านั้น กลับไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ตามเจตนารมณ์ของกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคได้ในกรณีที่ผู้บริโภคมิได้อาศัยอยู่ ณ สถานที่ที่ตนเองมีภูมิลำเนา

ผลการวิจัย

1. เขตอำนาจศาลกรณีผู้บริโภคเป็นโจทก์ฟ้องผู้ประกอบการ

ในกรณีที่ผู้บริโภคหรือผู้อำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคเป็นโจทก์ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ไม่ได้บัญญัติเขตอำนาจศาลไว้เป็นกรณีพิเศษ จึงต้องนำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับ ซึ่งการพิจารณาต้องแยกกรณีคำฟ้องคดีผู้บริโภคเป็นคดีที่เกี่ยวข้องอสังหาริมทรัพย์หรือเป็นคำฟ้องทั่วไป

1) คำฟ้องคดีผู้บริโภคที่เกี่ยวข้องอสังหาริมทรัพย์

มาตรา 4 ทวิ “คำฟ้องเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ หรือสิทธิหรือประโยชน์อันเกี่ยวข้องกับอสังหาริมทรัพย์ให้เสนอต่อศาลที่อสังหาริมทรัพย์นั้นตั้งอยู่ในเขตศาล ไม่ว่าจำเลยจะมีภูมิลำเนาในราชอาณาจักรหรือไม่ หรือต่อศาลที่จำเลยมีภูมิลำเนาอยู่เขตศาล”

2) คำฟ้องคดีผู้บริโภคที่เป็นคำฟ้องทั่วไป

มาตรา 4 เว้นแต่จะมีบัญญัติเป็นอย่างอื่น

(1) คำฟ้อง ให้เสนอต่อศาลที่จำเลยมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาล หรือต่อศาลที่มูลคดีเกิดขึ้นในเขตศาล ไม่ว่าจำเลยจะมีภูมิลำเนาอยู่ใน ราชอาณาจักรหรือไม่

(2) คำร้องขอ ให้เสนอต่อศาลที่มูลคดีเกิดขึ้นในเขตศาล หรือ ต่อศาลที่ผู้ร้องมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาล”

จากบทบัญญัติข้างต้น ในกรณีที่คำฟ้องไม่เกี่ยวข้องกับอสังหาริมทรัพย์ตามความหมายมาตรา 4 ทวินั้น มาตรา 4 (1) ให้ความสำคัญเรื่องภูมิลำเนาของจำเลยเท่าเทียมกับสถานที่มูลคดีเกิด เนื่องจากกฎหมายคำนึงถึงความสะดวกของจำเลย ให้จำเลยได้ต่อสู้คดีได้เต็มที่

ศาลที่ผู้ประกอบการในฐานะจำเลยมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาล กรณีที่ผู้ประกอบการมีภูมิลำเนาอยู่หลายแห่งที่อยู่ในท้องที่ต่างศาลกันโจทก์จะเลือกยื่นฟ้องต่อศาลที่ผู้ประกอบการนั้นมีภูมิลำเนาในท้องที่ที่อยู่ในเขตอำนาจของศาลใดศาลหนึ่งก็ได้ (คำพิพากษาฎีกา 881/2511, 1681/2515, 1353/2518, 2185/2535) หากผู้ประกอบการเป็นนิติบุคคลก็จะมีภูมิลำเนา ณ ถิ่นอันเป็นที่ตั้งสำนักงานใหญ่หรือถิ่นอันเป็นที่ตั้งที่ทำการของนิติบุคคลตามมาตรา 68 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หรือ ถิ่นที่ได้เลือกเป็นภูมิลำเนาเฉพาะการตามข้อบังคับหรือตราสารจัดตั้ง กรณีที่นิติบุคคลมีที่ตั้งที่ทำการหลายแห่งหรือมีสำนักงานสาขา ถือว่าถิ่นอันเป็นที่ตั้งของที่ทำการหรือของสำนักงานสาขาเป็นภูมิลำเนาของนิติบุคคลนั้นด้วยเฉพาะในส่วนกิจการที่ทำ ณ ที่ทำการหรือสำนักงานสาขานั้นตามที่มาตรา 69 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ไพโรจน์ วายุภาพ, 2555 : 62)

ศาลที่มูลคดีเกิดขึ้นในกรณีคำฟ้องคดีผู้บริโภคที่เกิดจากมูลสัญญา โดยหลักแล้วจะถือว่าเหตุอันเป็นที่มาแห่งการโต้แย้งสิทธิอันจะทำให้โจทก์มีอำนาจฟ้องเกิดขึ้น ณ สถานที่ที่เกิดสัญญา กล่าวคือ สถานที่ที่คำเสนอคำสนองต้องตรงกัน (คำพิพากษาฎีกา 534/2540, 2586/2540) ในกรณีเป็นสัญญาที่ทำขึ้นระหว่างบุคคลซึ่งห่างกันโดยระยะทางตามมาตรา 361 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ สถานที่ที่มูลคดีเกิดขึ้นจึงได้แก่สถานที่ที่คำสนองไปถึงผู้เสนอ (คำพิพากษาฎีกา 8450/2547) อย่างไรก็ตาม มูลคดีสัญญาอาจเกิดขึ้นหลายแห่งก็ได้ ตัวอย่างเช่น ในกรณีการทำสัญญาทางโทรศัพท์และโทรสาร สถานที่มูลคดีเกิดขึ้นย่อมเกิดขึ้นทั้งท้องที่ต้นทางและปลายทางของการติดต่อนั้น (คำพิพากษาฎีกา 269/2543) และยังไม่จำกัดเฉพาะสถานที่ที่เกิดสัญญา

(คำพิพากษาฎีกา 6508/2547) อีกด้วย แล้วแต่ว่าข้ออ้างอันอาศัยเป็นหลักแห่งข้อหา คือเรื่องใด ดังนั้น สถานที่ที่เกิดการไม่ชำระหนี้จึงเป็นสถานที่ที่มูลคดีเกิดด้วย (คำพิพากษาฎีกา 1087/2509, 2916/2548) หรือ สถานที่ที่ส่งและรับมอบสินค้าที่ซื้อขายเป็นสถานที่ที่มูลคดีซื้อขายเกิดขึ้นด้วย แม้จะไม่ได้มีข้อพิพาทเกี่ยวกับสินค้าที่ส่งมอบก็ตาม (คำพิพากษาฎีกา 5483/2540) (ไพโรจน์ วายุภาพ, 2555 : 63-64)

นอกจากนี้การตีความสถานที่ที่คำสนองไปถึงผู้เสนอในการดำเนินการทำสัญญาผ่านระบบอินเทอร์เน็ตจะต้องใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 มาประกอบการตีความ โดยเฉพาะมาตรา 24 ซึ่งบัญญัติว่า “การส่งหรือการรับข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ให้ถือว่า ได้ส่ง ณ ที่ทำการงานของผู้ส่งข้อมูลหรือได้รับ ณ ที่ทำการงานของผู้รับข้อมูล แล้วแต่กรณี

ในกรณีที่ผู้ส่งข้อมูลหรือผู้รับข้อมูลมีที่ทำการงานหลายแห่ง ให้ถือเอาที่ทำการงานที่เกี่ยวข้องมากที่สุดกับธุรกรรมนั้นเป็นที่ทำการงานเพื่อประโยชน์ตามวรรคหนึ่ง แต่ถ้าไม่สามารถกำหนดได้ว่าธุรกรรมนั้นเกี่ยวข้องกับที่ทำการงานแห่งใดมากที่สุด ให้ถือเอาสำนักงานใหญ่เป็นสถานที่ที่ได้รับหรือส่งข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์นั้น

ในกรณีที่ปรากฏที่ทำการงานของผู้ส่งข้อมูลหรือผู้รับข้อมูล ให้ถือเอาถิ่นที่อยู่ปกติเป็นสถานที่ที่ส่งหรือได้รับข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์”

จะเห็นได้ว่าในกรณีสัญญาที่สร้างขึ้นระหว่างผู้บริโภคกับผู้ประกอบธุรกิจนั้น คำสนองจากผู้ประกอบธุรกิจจะไปถึงผู้ทำคำเสนอซึ่งก็คือผู้บริโภค ณ ถิ่นที่อยู่ปกติของผู้บริโภคนั่นเอง

ศาลที่มูลคดีเกิดขึ้นในส่วน of คำฟ้องคดีผู้บริโภคที่เกิดจากมูลละเมิดซึ่งเกิดจากการกระทำของผู้ประกอบธุรกิจ ถือว่าเป็นเหตุอันเป็นที่มาแห่งการโต้แย้งสิทธิอันจะทำให้โจทก์มีอำนาจฟ้องเกิดขึ้น ณ สถานที่ที่เกิดการกระทำละเมิดซึ่งหากสถานที่ที่เกิดการกระทำละเมิดและสถานที่ที่ผู้เสียหายได้รับความเสียหายอยู่ต่างท้องที่กัน ก็ต้องถือว่าเป็นสถานที่ที่มูลคดีละเมิดเกิดทั้งสองแห่ง ดังนั้นหากผู้บริโภคได้รับความเสียหายจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัยและได้รับความเสียหาย ณ สถานที่ที่ผู้บริโภคมีภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่ ก็ถือว่ามูลคดีนี้ได้เกิดขึ้น ณ ภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่ของผู้บริโภคด้วย

2. เขตอำนาจศาลกรณีผู้ประกอบธุรกิจเป็นโจทก์ฟ้องผู้บริโภค

2.1 การคุ้มครองผู้บริโภคด้วยเขตอำนาจศาลพิเศษ ตามมาตรา 17 พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความคดีผู้บริโภค

มาตรา 17 พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความคดีผู้บริโภคได้กำหนดเขตอำนาจศาลไว้เป็นกรณีพิเศษดังนี้ “ในกรณีที่ผู้ประกอบธุรกิจจะฟ้องผู้บริโภคเป็นคดีผู้บริโภคและผู้ประกอบธุรกิจมีสิทธิเสนอคำฟ้องต่อศาลที่ผู้บริโภคมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาลหรือต่อศาลอื่นได้ด้วย ให้ผู้ประกอบธุรกิจเสนอคำฟ้องต่อศาลที่ผู้บริโภคมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาลได้เพียงแห่งเดียว”

บทบัญญัติเรื่องเขตอำนาจศาลของพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความคดีผู้บริโภคมาตรานี้ที่กำหนดให้ผู้ประกอบธุรกิจฟ้องผู้บริโภคได้เฉพาะต่อศาลที่ผู้บริโภคมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาลได้เท่านั้น ถึงแม้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งโจทก์ซึ่งเป็นผู้ประกอบธุรกิจสามารถยื่นฟ้องต่อศาลอื่นตามที่บัญญัติไว้ใน มาตรา 3(1) มาตรา 4(1) มาตรา 4 ทวิ มาตรา 4 ตรี มาตรา 5 และมาตรา 7 และพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา 16 ดังนั้นจะเห็นได้ว่า มาตรา 17 พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความคดีผู้บริโภคได้ตัดสิทธิดังกล่าวโดยให้ผู้ประกอบธุรกิจเสนอคำฟ้องต่อศาลที่ผู้บริโภคมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาลได้เพียงแห่งเดียวเป็นบทบัญญัติที่มีขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวก

สะดวกให้แก่ฝ่ายผู้บริโภคในการต่อสู้คดีที่ผู้บริโภคตกเป็นจำเลย (ไพโรจน์ วายุภาพ, 2555 : 76 ; นนทวัชร นวตระกูลพิสุทธิ์, 2560 : 183) เพื่อลดปัญหาการที่ผู้บริโภคต้องแพ้คดีเพราะเหตุขาดนัด บทบัญญัติมาตรานี้ จำกัดเขตอำนาจศาลในการยื่นฟ้องของผู้ประกอบธุรกิจโดยมีเจตนารมณ์ที่จะคุ้มครองผู้บริโภคจึงจะต้องบังคับใช้ กับ “ผู้สืบสิทธิของผู้ประกอบธุรกิจ” ด้วยเช่นกัน ดังนั้น ผู้รับโอนสิทธิเรียกร้อง หรือผู้รับช่วงสิทธิ หรือทายาทของผู้ประกอบธุรกิจก็ต้องอยู่ในบังคับมาตรา 17 ด้วย (ไพโรจน์ วายุภาพ, 2555 : 78)

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากบทบัญญัติมาตรา 17 กล่าวถึงเฉพาะกรณีที่ผู้ประกอบธุรกิจจะฟ้อง “ผู้บริโภค” เป็นคดีผู้บริโภคเท่านั้นจึงไม่รวมกรณีที่ผู้ประกอบธุรกิจจะฟ้อง โดยอาศัยมาตรา 3(3) แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความคดีผู้บริโภค กล่าวคือ กรณีที่เป็นคดีแพ่งที่เกี่ยวกับคดีผู้บริโภค เนื่องจากผู้ถูกฟ้อง ในกรณีนี้ ไม่ใช่ “ผู้บริโภค” โดยตรง กฎหมายจึงไม่ตัดสิทธิของผู้ประกอบธุรกิจที่จะยื่นฟ้องบุคคลที่มีใช้ผู้บริโภค ต่อศาลที่มีเขตอำนาจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา 16 ดังกล่าวข้างต้น

ในประเด็นการบัญญัติเขตอำนาจศาลขึ้นเป็นการพิเศษในกรณีนี้ มีผู้ให้ความเห็นว่า การจำกัดเขตอำนาจศาลลักษณะนี้กลับก่อให้เกิดปัญหาทั้งต่อผู้ประกอบธุรกิจและผู้บริโภค ในส่วนของผู้ประกอบธุรกิจแน่นอนว่าจะต้องเสียเวลาและค่าใช้จ่ายในการไปดำเนินคดี ซึ่งค่าใช้จ่ายดังกล่าวผู้ประกอบธุรกิจก็อาจจะผลักภาระให้กับผู้บริโภค เช่น ผู้ประกอบธุรกิจอาจเรียกค่าทนายความและค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีคืนจากผู้บริโภคในสัญญา ประนีประนอมยอมความในศาล ในส่วนของผู้บริโภคนั้น ผู้บริโภคก็อาจจะไม่ได้ทำงานใช้ชีวิตหรือมีถิ่นที่อยู่ตามข้อเท็จจริงอยู่ที่ภูมิลำเนาของตนเอง การที่ต้องไปต่อสู้คดี ณ ภูมิลำเนาตามทะเบียนราษฎร กลับไม่สอดคล้องกับการคุ้มครองผู้บริโภคที่ประสงค์ให้ผู้บริโภคมีโอกาสเข้าถึงความยุติธรรมได้สะดวก และเสนอให้ยกเลิกบทบัญญัติมาตรา 17 นี้เสีย แล้วกำหนดให้ผู้ประกอบธุรกิจมีสิทธิเสนอคำฟ้องต่อศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเช่นเดิม (วิทยา ศรีสมานวัตร, 2555 : 94-95)

อย่างไรก็ตามผู้วิจัยมีความเห็นว่า แนวคิดดังกล่าวเป็นการใช้มุมมองจากผู้ที่อยู่ในกรุงเทพมหานคร เพียงฝ่ายเดียวเท่านั้น แต่ไม่ได้คำนึงถึงการที่มีผู้บริโภคอีกจำนวนมากที่ใช้ชีวิตและทำงาน ณ ภูมิลำเนาของตนเอง ในต่างจังหวัด และต้องประสบปัญหาการที่ผู้ประกอบธุรกิจมักฟ้องผู้บริโภคต่อศาลในกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นการไม่สะดวกต่อผู้บริโภคที่จะเดินทางเข้ามาต่อสู้คดีในกรุงเทพมหานคร ผู้บริโภคจึงขาดนัดยื่นคำให้การหรือขาดนัดพิจารณาและต้องแพ้คดีในที่สุด (อนันต์ จันทโรภากร, 2555, หน้า 36) ซึ่งการแก้ปัญหาดังกล่าวเป็นเจตนารมณ์ของการกำหนดบทบัญญัติพิเศษเรื่องเขตอำนาจศาลในกรณีดังกล่าวนี้

2.2. การแก้ปัญหการจำกัดเขตอำนาจศาลด้วยการยื่นคำร้องขอโอนคดีตามมาตรา 6 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

กรณีผู้ประกอบธุรกิจยื่นฟ้องผู้บริโภคเป็นจำเลยต่อศาลที่ผู้บริโภคมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาลนั้น หากผู้บริโภค ไม่ได้อาศัยอยู่ ณ ภูมิลำเนาของตนเอง เป็นเหตุให้เกิดความไม่สะดวกแก่ผู้บริโภคในการต่อสู้คดี ซึ่งขัดกับเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัตินี้ในการที่จะคุ้มครองผู้บริโภค ผู้บริโภคจะสามารถยื่นคำร้องขอโอนคดีไปยังศาลอื่นที่มีเขตอำนาจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เช่น สถานที่ที่มูลคดีเกิดขึ้น ซึ่งน่าจะสอดคล้องกับสถานที่ที่สัญญาระหว่างผู้บริโภคกับผู้ประกอบธุรกิจได้มีขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อศาลได้ตีความ

“สถานที่ที่มูลคดีเกิดขึ้น” ไว้อย่างกว้างขวางตามที่ได้กล่าวไว้แล้วในข้างต้นจนอาจทำให้สถานที่ที่ผู้บริโคมมีถิ่นที่อยู่เป็นสถานที่ที่มูลคดีเกิดขึ้นได้ด้วย

คำถามที่เกิดขึ้นคือหากผู้บริโคมไม่สะดวกในการต่อสู้คดี ณ ศาลที่ตนเองมีภูมิลำเนาตามที่มาตรา 17 พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความแพ่งได้กำหนดไว้ ผู้บริโคมจะสามารถยื่นคำร้องขอโอนคดีโดยอาศัยมาตรา 6 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งได้หรือไม่

เนื่องจากพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความแพ่งผู้บริโคม พ.ศ. 2551 มาตรา 7 บัญญัติให้ กระบวนพิจารณาผู้บริโคมให้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัตินี้และข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาตามมาตรา 6 ในกรณีที่ไม่มีบทบัญญัติและข้อกำหนดดังกล่าวให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับโดยอนุโลม ในส่วนของการโอนคดีนั้น พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความแพ่งผู้บริโคม พ.ศ. 2551 มิได้กำหนดกฎเกณฑ์ไว้เป็นการเฉพาะ ดังนั้นการโอนคดีผู้บริโคมจึงต้องกลับไปใช้บทบัญญัติประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งซึ่ง ในกรณีที่กฎหมายเปิดโอกาสให้โจทก์เลือกเสนอคดีได้หลายศาล มาตรา 6 จึงบัญญัติให้สิทธิแก่จำเลย อาจยื่นคำร้องขอโอนคดีไปยังศาลอื่นที่มีเขตอำนาจได้ โดยมีเงื่อนไขดังต่อไปนี้

- 1) จำเลยเท่านั้นที่มีสิทธิยื่นคำร้องขอโอนคดี
- 2) การยื่นคำร้องขอโอนคดีต่อศาลที่โจทก์ยื่นคำฟ้องไว้ต้องดำเนินการก่อนหรือพร้อมกับยื่นคำให้การ (อุดม เฟื่องฟู, 2555, หน้า 115)
- 3) ศาลที่อาจรับโอนคดีไปจะต้องเป็นศาลที่มีเขตอำนาจเหนือคดีนั้น กล่าวคือ “ต้องพิจารณาตามมาตรา 3 มาตรา 4-5 ฉ และมาตรา 7 รวมทั้งศาลแพ่งตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรมมาตรา 16 วรรคสามด้วย จะขอโอนไปยังศาลอื่นที่ไม่มีเขตอำนาจเหนือคดีนั้นไม่ได้” (อุดม เฟื่องฟู, 2555: 115)
- 4) คำร้องต้องแสดงเหตุที่ยกขึ้นอ้างอิงว่าการพิจารณาต่อไปในศาลนั้นจะไม่สะดวกหรือจำเลยอาจไม่ได้รับความยุติธรรม โดยให้อยู่ในดุลยพินิจของศาลที่โจทก์ยื่นคำฟ้องไว้ว่าจะอนุญาตให้โอนคดีหรือไม่ โดยพิจารณาถึงความสะดวกและความยุติธรรมในการพิจารณาที่คู่ความทั้งสองฝ่ายจะพึงได้รับจะคำนึงถึงแต่ความสะดวกและผลประโยชน์ของจำเลยแต่เพียงฝ่ายเดียวไม่ได้ (คำพิพากษาศาลฎีกา 3012/2547)
- 5) ศาลที่รับโอนคดีจะต้องยินยอม หากศาลที่จะรับโอนคดีไม่ยินยอม ก็ให้ศาลที่จะโอนคดีส่งเรื่องให้อธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ชี้ขาด โดยคำสั่งของอธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ให้เป็นที่สุด

จากคำถามข้างต้นมีประเด็นให้ต้องพิจารณาว่า การที่มาตรา 17 พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความแพ่งผู้บริโคม พ.ศ. 2551 ได้กำหนดให้ผู้ประกอบธุรกิจเสนอคำฟ้องต่อศาลที่ผู้บริโคมมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาลได้เพียงแห่งเดียวนั้น ถือเป็นการยกเลิกเขตอำนาจของศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งหรือไม่ ในประเด็นนี้มีผู้ให้ความเห็นเป็นสองฝ่าย

ฝ่ายแรก เห็นว่า ผู้บริโคมคงมีสิทธิที่จะขอโอนคดีได้ ดังนั้น ถึงแม้ว่าผู้บริโคมหากไม่ได้รับความสะดวกที่จะต้องเดินทางกลับไปต่อสู้คดียังภูมิลำเนาของตน “ก็สามารถใช้สิทธิขอโอนคดีได้ตามมาตรา 6 มาตรา 8 และมาตรา 28 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เพราะมาตรา 7 พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความแพ่งผู้บริโคม ก็เปิดช่องให้นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับโดยอนุโลมได้ แต่ผู้ประกอบการจึงไม่

สามารถขอให้มีการโอนคดีโดยอาศัยบทบัญญัติเหล่านี้ได้ เพราะจะทำให้บทบัญญัติมาตรา 17 พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค ที่ประสงค์จะคุ้มครองผู้บริโภคหมดความหมายไป”(อนันต์ จันทโรภากร, 2555 : 36)

ฝ่ายที่สอง เห็นว่า การที่มาตรา 17 พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคได้กำหนดให้ผู้ประกอบธุรกิจเสนอคำฟ้องต่อศาลที่ผู้บริโภคมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาลได้เพียงแห่งเดียวนั้นเป็นการตัดสิทธิให้ผู้ประกอบธุรกิจพึงมีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งไปแล้ว “โดยให้ผู้ประกอบธุรกิจเสนอคำฟ้องต่อศาลที่ผู้บริโภคมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาลได้เพียงแห่งเดียว เพื่อความสะดวกแก่ผู้บริโภคในการดำเนินคดีที่ศาลดังกล่าว ผู้บริโภคจึงไม่มีสิทธิขอโอนคดีไปยังศาลอื่นซึ่งต้องเป็นศาลที่มีเขตอำนาจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 6 คงมีสิทธิขอโอนคดีได้ตามมาตรา 8 หรือ มาตรา 28 เท่านั้น (ไพโรจน์ วายุภาพ, 2555: 77)

2.3 การแก้ปัญหการจำกัดเขตอำนาจศาลด้วยการใช้ภูมิลำเนาเฉพาะการของผู้บริโภค

การตีความ “ภูมิลำเนา” นั้น จะต้องอ้างอิง ภูมิลำเนาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยหากเป็นบุคคลธรรมดาก็ต้องถือภูมิลำเนาตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 37-47 โดยในมาตรา 37 ได้บัญญัติว่า ภูมิลำเนาหมายถึง ถิ่นอันบุคคลนั้นมีสถานที่อยู่เป็นแหล่งสำคัญ โดยหลักคือ ที่อยู่ตามที่ปรากฏในทะเบียนบ้าน หากได้มีการพักอาศัยในสถานที่นั้นด้วย สำหรับการฟ้องคดีนั้นให้ถือตามภูมิลำเนาในขณะที่ยื่นฟ้อง

อย่างไรก็ตาม เป็นที่ทราบกันดีว่า ในกรณีที่จำเลยทำสัญญาโดยระบุภูมิลำเนาไว้ในสัญญา อย่างไรก็ตาม ย่อมถือว่าเป็นภูมิลำเนาเฉพาะการ (Special Domicile) ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 42 เพื่อการตามสัญญานั้น ดังนั้นผู้ประกอบการในฐานะโจทก์อาศัยภูมิลำเนาดังกล่าวเป็นภูมิลำเนาการฟ้องคดีเพื่อบังคับตามสัญญานั้นได้ (คำพิพากษาศาลฎีกา 534/2540) ถ้าภูมิลำเนาไม่ปรากฏ ให้ถือว่าถิ่นที่อยู่เป็นภูมิลำเนาตามมาตรา 39 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

จะเห็นได้ว่า ในทางปฏิบัติ ในกรณีที่ผู้บริโภคอาจมีได้อาศัยอยู่ ณ ที่ซึ่งตนเองมีภูมิลำเนาที่แท้จริงเมื่อเข้าทำสัญญากับผู้ประกอบการในการซื้อสินค้าหรือบริการนั้นก็อาจกำหนดภูมิลำเนาเฉพาะการให้สอดคล้องกับสถานที่ที่ตนเองอาศัยอยู่จริงในช่วงเวลานั้นก็ได้ เช่น สถานที่ทำงาน หอพัก ฯลฯ อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาแนวคำพิพากษาในเรื่องภูมิลำเนาเฉพาะการ พบว่า การตั้งภูมิลำเนาเฉพาะการในลักษณะดังกล่าวมิได้เป็นการตัดสิทธิฝ่ายผู้ประกอบการที่จะฟ้องผู้บริโภค ณ ภูมิลำเนาที่แท้จริงของผู้บริโภค แต่เป็นเพียงการเพิ่มทางเลือกให้ฝ่ายผู้ประกอบการที่จะเลือกฟ้องผู้บริโภค ณ ภูมิลำเนาเฉพาะการอีกแห่งหนึ่งเท่านั้น (คำพิพากษาศาลฎีกา 5944/2549) ดังนั้นในสถานะทางกฎหมายปัจจุบันนี้จึงยังไม่สามารถนำมาใช้แก้ปัญหการเรื่องเขตอำนาจศาลในกรณีที่ผู้บริโภคมีได้อาศัยอยู่ ณ ที่ซึ่งตนเองมีภูมิลำเนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สรุปผลและข้อเสนอแนะการวิจัย

จากผลการศึกษาปัญหาเขตอำนาจศาลในคดีผู้บริโภคพบว่า กรณีผู้บริโภคหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคเป็นโจทก์ฟ้องผู้ประกอบการนั้นไม่มีบทบัญญัติกำหนดเขตอำนาจศาลเป็นกรณีพิเศษไว้ กรณีจึงต้องใช้บทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งซึ่งกำหนดให้ผู้บริโภคในฐานะโจทก์สามารถเลือกฟ้องคดีได้ ณ ศาลซึ่งผู้ประกอบการในฐานะจำเลยมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาลหรือ ศาลที่มูลคดีเกิดขึ้น

ในส่วนของการตีความภูมิลำเนาของผู้ประกอบธุรกิจนั้น เนื่องจากกฎหมายกำหนดว่าหากผู้ประกอบธุรกิจเป็นนิติบุคคลก็จะมีภูมิลำเนา ณ ถิ่นอันเป็นที่ตั้งสำนักงานใหญ่หรือถิ่นอันเป็นที่ตั้งที่ทำการของนิติบุคคลตามมาตรา 68 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หรือ ถิ่นที่ได้เลือกเป็นภูมิลำเนาเฉพาะการตามข้อบังคับหรือตราสารจัดตั้ง นอกจากนี้ที่ทำการหรือสำนักงานสาขาถือเป็นภูมิลำเนาในส่วนกิจการอันได้กระทำ ณ ที่นั้นด้วย ทำให้ฝ่ายผู้บริโภคสามารถเลือกฟ้องคดีต่อศาลที่ผู้ประกอบธุรกิจมีสำนักงานใหญ่หรือสำนักงานสาขาในเขตศาลก็ได้ด้วย

ในส่วนของการตีความศาลที่มูลคดีเกิดขึ้นนั้น ในคำฟ้องคดีผู้บริโภคที่เกิดจากมูลสัญญานั้น ผลจากการตีความอย่างกว้างของศาลไทย ทำให้ในสัญญาระหว่างบุคคลซึ่งห่างกันโดยระยะทางนั้น ศาลที่มูลคดีเกิดขึ้นนั้นอาจเป็นภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่ของผู้บริโภคได้โดยเฉพาอย่างยิ่งเมื่อนำมาตรา 24 พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 มาประกอบการตีความหลักมูลคดีสำหรับกรณีสัญญาที่พัวพันระหว่างบุคคลซึ่งห่างกันโดยระยะทางผ่านระบบอินเทอร์เน็ต

อย่างไรก็ตามเพื่อเป็นการคุ้มครองผู้บริโภคในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นโดยไม่สร้างภาระให้กับฝ่ายผู้ประกอบการมากเกินไปนั้น ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะว่า พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ควรบัญญัติเขตอำนาจศาลให้ฝ่ายผู้บริโภคสามารถฟ้องผู้ประกอบธุรกิจ ณ ศาลที่ผู้บริโภคมีภูมิลำเนาหรือถิ่นที่อยู่อยู่ในเขตศาลในขณะที่เข้าทำสัญญากับผู้ประกอบธุรกิจหรือได้รับความเสียหายจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัยได้ด้วย ในลักษณะเดียวกันกับมาตรา R. 631-3 ประมวลกฎหมายการบริโภคของฝรั่งเศส** เพื่อให้สิทธิของผู้บริโภคการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมเกิดความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

ในกรณีที่ฝ่ายผู้ประกอบธุรกิจเป็นโจทก์ฟ้องผู้บริโภคเป็นจำเลยนั้น จากผลการศึกษาพบว่าถึงแม้ว่ามาตรา 7 พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 จะเปิดโอกาสให้ใช้บทบัญญัติประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งโดยอนุโลม จึงอาจใช้ช่องทางการยื่นคำร้องขอโอนคดีเพื่อแก้ปัญหการจำกัดศาลที่มีเขตอำนาจในการพิจารณาคดีผู้บริโภค กรณีผู้ประกอบธุรกิจเป็นโจทก์ฟ้องผู้บริโภค ไว้เพียงศาลที่ผู้บริโภคมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาลเพียงแห่งเดียวนั้น ยังเกิดอุปสรรคทางกฎหมายที่สำคัญ เนื่องจากเงื่อนไขการโอนคดีนั้น จะจำกัดอยู่เฉพาะกรณีที่ศาลที่รับโอนก็เป็นศาลที่มีเขตอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีด้วยเท่านั้น การที่มาตรา 17 พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคได้จำกัดสิทธิผู้ประกอบธุรกิจในการเสนอคำฟ้องต่อศาลที่ผู้บริโภคมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาลได้เพียงแห่งเดียวนั้น จึงถือเป็นการยกเลิกเขตอำนาจของศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งที่อาจจะรับโอนคดีผู้บริโภคได้ในกรณีที่ผู้บริโภคมีภูมิลำเนาอยู่ในราชอาณาจักรไปโดยปริยาย

จากปัญหาข้างต้นผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะว่าในกรณีที่ผู้ประกอบธุรกิจเป็นโจทก์ฟ้องผู้บริโภคนั้น เพื่อแก้ปัญหการจำกัดเขตอำนาจศาลดังกล่าวและให้ความคุ้มครองผู้บริโภคไปพร้อมกันด้วยนั้น พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ควรบัญญัติรับรองสิทธิของผู้บริโภคในฐานะจำเลยที่จะยื่นคำร้องขอโอนคดีไปยังศาลอื่นๆ ได้ด้วยอย่างชัดแจ้ง ได้แก่ ในกรณีคำฟ้องทั่วไป ศาลที่มีเขตอำนาจตามประมวลกฎหมายวิธี

** Article R. 631-3 Code de la consommation. “Le consommateur peut saisir à son choix, outre l'une des juridictions territorialement compétentes en vertu du code de procédure civile, la juridiction du lieu où il demeurerait au moment de la conclusion du contrat ou de la survenance du fait dommageable.”

พิจารณาความแย้งได้แก่ ศาลที่มูลคดีเกิดขึ้น หรือศาลที่อสังหาริมทรัพย์ตั้งอยู่ในเขตศาลในกรณีคำฟ้องที่เกี่ยวข้องด้วยอสังหาริมทรัพย์

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

ไพโรจน์ วายุภาพ. (2555). พิมพ์ครั้งที่ 2. **คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคร**. กรุงเทพฯ :

กรุงเทพมหานคร.

นนทวัชร์ นวตระกูลพิสุทธิ. (2560). **กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค**. กรุงเทพฯ : โครงการตำราและเอกสาร

ประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วิทยา ศรีสมานวัตร. (2555). “ปัญหาในวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคในศาลชั้นต้น”. **รัฐสภาสาร (10)**, 80-126.

อุดม เฟื่องฟู. (2555) **คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาค 1 ตอน 1**. กรุงเทพฯ :

สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา

อนันต์ จันทโรภากร. (2555). “ปัญหาข้อขัดข้องการบังคับใช้กฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค”. เอกสาร

งานสัมมนาทางวิชาการประจำปีของคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ครั้งที่ 5.

“พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551.” (2551). **ราชกิจจานุเบกษา** เล่ม 125, ตอนที่ 38ก

(25 กุมภาพันธ์): 32 – 51

“ประมวลกฎหมายผู้บริโภค” สาธารณรัฐฝรั่งเศส

ภาษาต่างประเทศ

- Pairoj Wayupab. (2012). 2nd edition. **Consumer Case Procedure Act manual**. Bangkok :
Krung Siam publishing.
- Nonthawat Nawatrakunphisut. (2017). **Consumer Protection Law**. Bangkok : manual and
textbook printing project Faculty of Law Thammasat University.
- Witthaya Srisamanuwat. (2012). “Problems in consumer case procedure in lower court”. In
Parliament journal (10), 80 – 126.
- Udom Fuangfung. (2012). **The Civil Procedure Code Book 1 Part 1**. Bangkok : Thai Bar
Association.
- Anan Chantara-opakorn. (2012) “Problems and obstacles of the application of consumer
case procedure law”. Document from the 5th Annual Academic Seminar Faculty of
Law Thammasat University.
- “Consumer case procedure Act B.E.2551.” (2008). **Official Journal** volume 125, Part 38 kor
(25 February): 32 – 51
- “Consumer Code.” Republic of France.